

FILM

Liberation Day: documentaire over de meest onbegrepen band in het meest foute land

Bernard Lindekens

De groep Laibach, de naam van de band is de historische Duitse naam voor Slovenië's hoofdstad Ljubljana, is een muziek- en crossmediagroep die op 1 juni 1980 in Trbovlje werd opgericht. Vanaf het prille begin heeft de groep een Gesamtkunstwerk ontwikkeld: een multidisciplinaire praktijk van populaire cultuur tot kunst (collages, foto's, posters, afbeeldingen, schilderijen, video-installaties, concerten...).

Sinds hun ontstaan wordt de groep geassocieerd met en omgeven door controverse, waardoor sterke tegenreacties van de politieke autoriteiten van het voormalige Joegoslavië - en in het bijzonder van de Socialistische Republiek Slovenië - werden uitgelokt. Hun militaristische styling, propagandistische manifestaties en totalitaire verklaringen hebben doorheen de jaren een resem debatten losgeweekt over hun artistieke en politieke positionering. De belangrijkste kenmerken van Laibach zijn: sterke verwijzingen naar de avant-gardekunstgeschiedenis, nazikunst en socialistisch realisme voor de productie van beeldende kunst, de-individualisatie tijdens hun publieke verschijnen door aanvankelijk als anoniem kwartet in uniform op te treden. Laibach werkt als collectief, ontmantelt het individueel auteurschap en in 1983 heeft de groep de historische term 'retro-avant-garde' uitgevonden en gedefinieerd. Enkele belangrijke theoretici, waaronder Boris Groys en Slavoj Žižek, hebben het fenomeen Laibach zowel vanuit analytisch als kritisch-cultureel perspectief proberen te duiden. Het was Žižek die de notie van 'overidentificatie' of 'hyperidentificatie' naar voren heeft geschoven over Laibach. Laibach was vooral in de jaren '80 in het communistische Joegoslavië berucht voor popconcerten vol stalinistische én nazistische symbolen, wat de groep zowel voor extreemlinks, extreemrechts als voor het centrum totaal onbruikbaar maakte. Žižek schreef daarover in *Plague of Phantasies*: "An ideological identification exerts a true hold on us precisely when we maintain an awareness that we are not fully identical to it... For that reason an ideological edifice can be undermined by a too-literal identification." Als kunstenaars zich tot in het extreme identificeren met een ideologie, dan weten zelfs de partijideologen niet meer hoe ze zich kunnen verweren en worden, langs de andere kant, ook tegenstanders van die ideologie tot een vernieuwde positiebepaling gedwongen. Hyperidentificatie brengt niet alleen het obscene superego van het systeem naar voor, het maakt het vooral inefficiënt, aldus Žižek.

Hoewel de groep zowel als kunst- en muziekcollectief begon, werd Laibach internationaal vooral beroemd in de muziekscene en dit met hun unieke coverversies en interpretaties van hits van Queen, Rolling Stones (*Sympathy for the Devil*), Beatles (*Across the Universe*), enzovoort. Laibach covert echter niet zomaar een nummer, maar gebruikt vaak een bekende hit om er een totaal andere betekenis aan te geven. Zo klinkt het nummer *The Final Countdown* van het geföhnde Zweedse gehaktballencombo Europe al heel wat anders als je het gebruikt in de context van het NAVO-optreden in ex-Joegoslavië. In die zin hebben ze zich het *détournement* van de situationisten eigen

gemaakt. *Détournement* of 'verdraaiing' is de afkorting van de volgende formule: verdraaiing van voorbewerkte esthetische elementen. In de oorspronkelijke betekenis binnen het oude culturele kader is het een propagandamethode die getuigt van aftakeling en betekenisverlies van dit oude culturele kader. *Détournement* of het hergebruik van reeds bestaande artistieke elementen in een nieuw ensemble, was een techniek van de avant-garde, zowel voor als sinds de vorming van de Internationale Situationniste. De twee fundamentele wetten van *détournement* zijn het verlies van belang van elk omgekeerd autonoom element - dat kan zijn oorspronkelijke gevoel volledig verliezen - en tegelijkertijd de organisatie van een ander zinvol ensemble dat op elk element haar nieuwe reikwijdte en effect verleent. Will Stone noemde Laibach niet voor niets ooit "the thinking person's Rammstein" in een bespreking van hun album *Spectre* in het linkse dagblad *The Morning Star*.

Nu, los van covers brengt Laibach ook eigen nummers en voor het nummer *The Whistleblowers*, een eresaluut aan Edward Snowden en Chelsea Manning, deden ze voor de videoclip beroep op de Noor Morten Traavik. Traavik, al berucht vanwege de documentaires *Miss Landmine Angola* (2008) en *Miss Landmine Cambodia* (2009), blikte het geheel in met een Russische LOMO-cameraleens uit

de tijd van de Sovjet-Unie en het resultaat is werkelijk verbluffend. Traavik had trouwens in 2012 al een clip geregisseerd waarbij een Noord-Koreaanse accordeongroep het nummer *Take on Me* van Noorwegens trots, de popgroep A-HA, had gecoverd. De groep zag een verdere samenwerking wel zitten met die geestige Noor en die kwam er uiteindelijk ook toen Laibach via Traavik werd uitgenodigd om op te treden in Noord-Korea ter gelegenheid van de 70ste Noord-Koreaanse Bevrijdingsdag. De eerste westerse art rock groep die zou optreden in Pyongyang. Maar Laibach zou Laibach niet zijn als er niet al gauw een twist volgde. Ze zouden daar wel gaan optreden, maar ze zouden ook hun interpretatie brengen van *The Sound of Music*. U weet wel, de

smartlap over de Von Trapps die VTM als sinds mensenheugenis uitzend op Nieuwjaar. Echter, zouden dit keer de Noord-Koreanen de ironie snappen? Traavik en Olte maakten een documentaire over het optreden: *Liberation Day*.

Liberation Day is niet zomaar een film over de meest onbegrepen band in het meest foute land ter wereld. In zekere zin heeft het wel iets van *Kuifje bij de Sovjets*, maar het is zoveel meer. Het begint al met de openingsscène waarin op de tonen van *The Hills Are Alive* een knappe montage volgt van het Westen (Stones, Doors, Beatles...) afgewisseld met oorlogsbeelden van de Noord-Koreanen, spoedig gevolgd door een hilarische clip uit het HBO-programma *Last Week Tonight with John Oliver*. Tenenkrukkend wordt het wanneer de groep en hun gevolg aan tafel zitten met de staatsambtenaren en wat volgt een ganse opsomming is van op westerse media gebaseerde verhalen over Laibach. Toch stemmen de autoriteiten toe om

En ja hoor, ook Ri Chun-Hee, de lokale Martine Tanghe, is aanwezig. De coverversie die Laibach heeft gemaakt van de Koreaanse folksong *We Will Go to Mount Paektu* mag niet gespeeld worden, want mensen zouden angst kunnen krijgen. Bovendien vinden de autoriteiten dat een Noord-Koreaanse tekst waar zangeres Mina Špiler twee weken aan werkte niet geschikt is vanwege teveel Zuid-Koreaanse invloeden. Geleidelijk aan wordt ook duidelijk dat de film eigenlijk meer een documentaire over cultureel ambassadeur Traavik wordt. Laibach verdwijnt een beetje op de achtergrond, maar de verbeterde blik van zanger Milan Fras maakt heel veel duidelijk. Wat volgt is een prachtige cultuurclash. Die is grappig, maar ook onthutsend en pijnlijk. De grootspraak van Laibach verdwijnt om plaats te maken voor de welbekende westerse dwarsheid. Een voor een worden de songs van Laibach van de setlist gehaald. De videobeelden bij de bekende cover *Life Is Life?* Weg, want teveel naakte sculpturen. De bloemenprojecties bij het nummer *Edelweiss* moeten er ook uit. Uiteindelijk speelt Laibach toch nog een stuk of zes nummers in Pyongyang. Voor Laibach doet het er niet toe, ze hebben in Noord-Korea gespeeld, als "eerste westerse rockband

“

Enkele belangrijke theoretici, waaronder Boris Groys en Slavoj Žižek, hebben het fenomeen Laibach zowel vanuit analytisch als kritisch-cultureel perspectief proberen te duiden”

Laibach in Pjong Jang © Gemma Purkiss

het optreden door te laten gaan, onder voorwaarden. Ivan Novak, de woordvoerder van de groep, stelt droogjes dat we ons toch allemaal wel wat zelf censureren. "Wij zijn toch allemaal Noord-Koreanen" klinkt het wat be-duimeld. Terwijl de groep de stad bezoekt en het podium opbouwt, krijgt Laibach twee dagen voor het optreden bezoek van de censuurcommissie. Niet 1 of 2 personen, maar bijna 30 mensen. Dan wordt het wat surrealistisch; al het werk van Laibach wordt door de Noord-Koreaanse filter gehaald: van songteksten over beelden van de video-projecties tot het hoofddekse van de zanger (te nazi-achtig). Ondertussen worden deze beelden afgewisseld met Noord-Koreaanse nieuwsbeelden over grensincidenten met Zuid-Korea.

ooit", en in die zin schreven ze natuurlijk popgeschiedenis.

De documentaire zet aan tot denken op verschillende niveaus (wat weten we eigenlijk echt over Noord-Korea, doen wij in het Westen ook niet aan personencultus, ...) en was dat uiteindelijk niet de bedoeling? In die zin is de documentaire meer dan geslaagd en van harte aanbevolen! "The genius and madness of the whole enterprise shine through in every scene" titelde het Duitse Metall, en terecht!

Uğis Olte en Morten Traavik, *Liberation Day*, Dogwoof, 2017, verkrijgbaar via iTunes